

– O pas mus kasdien vis naujas transportas! Ir kur juos dėti, visus evakuotuosius? – Šapiro tragiškai skėstelėjo liesutėmis senutės rankelėmis ir iškart pasidarė panaši į pabaidytą voriuoką. – Ir dar kasdien – pamestinukai. Jau ir skelbimus ant durų kabinome: „Didelis prašymas visus mažylius nešti tiesiai į kūdikių namus!“ Ir adresą nurodydavome. Bet mamytės dabar ar neraštingos, ar užsispyrusios: kas rytą ant laiptų – vienas ar du gegužiukai, kartais ir trys...

Dejevas pajuto kažkieno žvilgsnį. Atsisuko – per dvivėres balkono duris žiūrėjo į jį kelios gipsinės statulos; aišku, išneštos į balkoną, nes nebereikalingos. Kai kurioms numušta nosis. Sustingusiais statulų veidais sruvo lietaus vanduo.

– ...O dar kasdien – savarankiškai ateina po dešimt–penkiolika žmonių. Eina ir eina, eina ir eina. Ir ne tik Totorija eina – čia ir Čiuvašija eina, ir Mordovija eina, ir vokiečiai nuo Saratovo eina, prieš kelias dienas Kalmukija atėjo. Paauglio, tarkime, neišleisiu. O trejų metų mažiuką? Širdis neleis nuvaryti.

– Ar jūs iš nepaprasto širdingumo langus geležimi užkalėte?

Apėjusi salę, Belaja apsisuko ir nudrožė prie durų, lyg pati būtų čia šeimininkė ir vedžiotų svečius po įstaigą.

Nemalonu buvo – net žandikaulis trakstelėjo – ir dėl palydovės aštraus tono, ir šiurkštaus elgesio. Ne vaikų komisarė, o feldfebelis paradų aikštėje!

– Ir kodėl jūs taip? – Šapiro vos spėjo paskui Belają. – Pirmas aukštas ir rūšiai išvis negyvenami, ten net gyvulių nėra kaip laikyti: žiemą ant sienų šerkšnas piršto storumo, o pavasarį ir rudenį vandens iki kelių. Langai juk be stiklų, nuo pat karo. Ir židiniai netikę, ir kanalizacija užsikimšusi. Štai jeigu Vaikų komisija padėtų...

Pokalbį nutraukė keistas pratisas garsas: sklido kažkur iš viršaus, iš palubės – Dejevui pirmiausia pasirodė, jog sirena. Bet

ne, kūdikis kaukė – ne verkė, o iš tikrųjų kaukė, beviltiškai ir ilgai, retkarčiais įkvėpdamas ir suinkšdamas. Net Belaja sustojusi atsigrėžė garso pusėn. Vedėja tik mostelėjo pavargusia ranka:

– Nekreipkite dėmesio, čia Senia Čiuvašas. Tuoj nurims.

Kauksmas netilo – ir kol svečiai išėjo iš pokylių salės, kol žingsniavo koridoriais, kol užsuko į gretimą kambarį. Šapiro privėrė duris, kad garsas netrukdytų, – balsas ėjo ir per sienas.

Tačiau, vos patekęs į naują erdvę, Dejevas pamiršo apie Senią, taip pribloškė jį šioji, kita salė. Matyt, kadaise čia būta iškilmingo valgomojo. Dabar joje gyveno mergaitės. Čia buvo tokios pačios savadarbės gulyklos – iš knygų, baldų lūženų, kartono dėžių, tas pats susigrūdimas ir ankštumas, tokie patys kaulėti kūnai ir basos kojos, jau ne berniokiškos, bet mergaitiškos. O virš viso to viešpatavo – valgis.

Lubos buvo ištapytos ryškiai ir turtingai, su kažkoku neįtikėtinu natūralumu. Jų perimetru vyniojosi vynmedžių lapai, aukščiau puikavosi didžiulės, saulės spindulių apšviestos uogų kekės. Šalimais pažerta rausvų obuolių ir saulėje beveik permatomų medūninių kriaušių. Per abrikosų ir persikų kalnus plastėjo drugeliai, o pusiau nuluptos citrinos šlapiai blizgėjo vos nevarvėdamos.

Ir sienos čia buvo – milžiniški paveikslai. Kepti paukščiai, šviesiai rausvi per pjūvį kumpiai, austrės, prakąstos duonos riekės ir pusiau nugertos taurės vyno – visa buvo neįsivaizduojamo didumo ir puikiai išsilaikę: nei įtrūkia, nei pelėsis neėmė šitos galingos gausybės – freskos blizgėjo kaip nulakuotos, regis, nutapytos vakar.

Čia buvo labai tylu: prislėgtos neaprėpiamos erdvės, mergaitės gulėjo ramiai, šnekučiausi vos girdimai (net Senia

Čiuvašas liovėsi rėkęs). Dejevas pastebėjo, kaip viena mėgino nukrapštyti nuo sienos kąsnelį nutapytos mėsos, bet nemo-kėjo: dažų sluoksnis buvo storas ir patvarus, o mergaitiškas pirštelis – silpnas.

Jis norėjo užduoti klausimą, tačiau tik apmaudžiai kostelė-jo žiūrinėdamas pakibusį virš galvos vaisių debesį.

– Sakau, kad nėra patalpų, – atsiduso Šapiro.

– O negalima kaip nors užtepti šitų... – Dejevas sumirksėjo ieškodamas žodžio, – ...menų?

– Kuo? Anglimis? Ir tų neturiu.

– Dėl patalpų aišku, – pertraukė juos Belaja. – Kas dar trukdo?

Jos lygiame, gražiame veide Dejevas nematė nė šešelio su-sijaudinimo: komisarė žvelgė į siaučiančią aplinkui kulinari-nę beprotybę ir po ja susigūžusius vaikus visiškai ramiai. Vis dėlto keista jos dvasios sąranga: čia užverda dėl gyvo nieko, o šiaip džiūvėsių džiūvėsis, tarsi ir ne širdis krūtinėje, o šaldy-tos žuvies gabalas. Lietų leidžiančios sienos ir fanera užkalti langai, vadinasi, ją jaudina. O kančios vaikų, gyvenančių tarp nupaišyto maisto, – ne?

– Antra, aišku, maitinimas, – lyg susitarusi atsiliepė Šapiro, sausomis rankelėmis rodydama į vaizdingus produktus. – Vis-ką suprantu: suirutė, badas, sunkūs laikai. Tačiau kam mes juos evakuojame, jeigu negalime pavalgydinti? Vienam vaikui per savaitę rublis – kur matyta? Kuo jį papenėsiu už tą rublį? Malūno dulkėmis? Avižų sėlenomis? O juk jį ne tik maitinti reikia – dar reikia ir gydyti, ir šildyti. Tai jau trečia.

Ji linktelėjo rodydama į židinį kampe – sieksninį, iš ketaus ir marmuro, prie jo gulėjo keli žabai ir suplėšyti laikraščiai. Ži-dinio nasruose stovėjo skardinis kibiras, į jį iš kamino retai kapsėjo vanduo – aišku, lauke lyjančio lietaus.

– Rūmai... – raukšlėti Šapiro skruostai užraudo iš pasipikti-nimo, regis, ir visa įsikarščiaavo nuo šito pokalbio: megztukas

atsilapojo, rankomis skėsčiojo plačiau. – Ar Narkomprose kas pagalvojo, kiek reikia malkų šitiems rūmams prikūrenti nors vieną kartą? Žiemą pokylių salėje pusto!

Staiga Dejevas pajuto, kad per pusvalandį, praleistą paskirstymo punkte, sušalo: ko gera, ne šilčiau negu lauke. Ant lubų nutapyti saulės spinduliai – nešildė.

– Na, malkų išsireikalauti lengviau negu pinigų ar patalpų, – vėl prokuroriškai prabilo Belaja.

– Prašiau! Visą popierių išrašiau dėl malkų!

– Vadinas, reikėjo ne rašyti, o nueiti į socvosą*, pas vedėją, ir tol neišleisti jo iš kabineto, kol neduos poros sunkvežimių malkų. Smailiai nudrožtą pieštuką tam gyvatei štai čia prispausti. – Belaja bedė sau pirštu į tą vietą, kur vyrų išsišovęs Adomo obuolys. – Antrą pieštuką įgrūsti jam į pirštus: tegul pasirašo! Ir prigrasinti, kad kitaip ČK pasiskūsite – dėl jo aploidumo ir antitarybinio elgesio su vaikais!

Iš kažkokios gaidelės jos balse Dejevas suprato: komisarė pati taip elgėsi, ir galbūt ne kartą. Šapiro tik bejėgiškai sumirksėjo trumparegėmis akutėmis, nieko netardama į drąsų pasiūlymą, ir tik po valandėlės vėl prašneko tarsi tebesitikėdama užuojautos:

– Toliau, aišku, higiena – jos tiesiog nėra. Nei pirties, nei dezkameros – priimame vaikus per vonią, vieną dešimčiai. Ir vienas gabalėlis muilo – irgi dešimčiai. O jeigu staiga niežai? Arba susna? Baisu net pagalvoti...

– Liaukitės pagaliau baidytis ir skūstis! – Belaja taip pakėlė balsą, jog Šapiro krūptelėjo, o mergaitės bailiai sužiuro į triukšmaujančius suaugusiuosius. – Nueikite į Narkomzdravą ir trenkit kumščiu per stalą! Ir papilkit jiems ant to paties

* Socialinio auklėjimo skyrius.

stalo saują stambesnių utėlių – kaip suvenyrą nuo nemaudytų vaikų. Kaipmat atsiras jums ir dezkamera, ir muilo, ir dantų miltelių!

Ji piktai apsisuko ir žengė prie durų.

Viską darė, pamanė Dejevas. Viską Belaja taip ir darė: ir kumščiu trankė, ir utėles ant stalo pylė. Gal netgi ne ant stalo – nelaimėlei vadovybei už apykaklės. Su tokia ne juokai: ne žmogus – sijonuota gangrena. O jis – kvailys! – į jos blakstienas vėpsojo ir į gražius kelius. Ir pasitaikyk tu man pakliūt su ja į vieną traukinį!

– Jūs man patariate kaip Vaikų komisijos narė? – sudejavo vedėja.

– Ir net primygtinai! – Išeidama iš valgomojo komisarė nepasivargino prilaikyti durų, ir jos vos nežiebė iš paskos skubančiai Šapiro į kaktą. Dejevas dar spėjo prišokti – apginti senutę nuo smūgio. Jei būtų jo valia, mielai tvokstelėtų šitomis durimis Belajai – per nugarą ar net per gražųjį pasipūtusį veidą.

O toji jau bėgo laiptais į trečią aukštą, vos neparmušė kažkokio vaikiuko.

– Skirkis, jūra, šūdas plaukia! – pašiepė tas.

– Šūdas šūdui nelygu! – žaibiškai atkirto Belaja.

– Ten nėra ko žiūrėti! – dar labiau susijaudino Šapiro, jos balse buvo išgąstis. – Tik lazaretas ir izoliatorius!

Per vėlu: komisarė jau užbėgo, jos kulnai kaukšėjo grindimis – kažkur viršuje.

Berنيukas buvo avietine liemene su aukso gėlėmis ir krištolo sagomis – stovėjo koridoriuje ir myžo į kibirą. Liemenė buvo tokia didelė, kad apačia susiglamžė ir klostėmis gulė ant parketo, o plonas vaikiškas kaklas kyšojo iš apykaklės kaip lazda

iš statinės. Po raudonu aksomu baltavo visiškai nuogas kūnas – nei kelnių, nei apatinių berniukas neturėjo. Atlikęs savo reikalą mikliai pasikėlė drabužio skvernus, kad nesivilkėtų einant, ir nukėblino į vietą. Išlindusios iš po liemenės basos kojos priminė dramblio – bjauriai storos, visiškai beformės galūnės žengė lėtai, sunkiai, vos atsiplėšdamos nuo grindų.

– Mes šitas grožybes orkestro balkone radome, kartu su perukais ir pudra, – paaiškino Šapiro, uždususi nuo lipimo (Dejevui pasirodė, jog ji svyruoja iš nuovargio ir pastarųjų minučių susijaudinimo). – Tikriausiai nuo muzikantų liko: tuzinas maskaradinių kostiumų, o apavo – nė vienos poros. Verčiau jau būtų atvirkščiai. Tačiau negi leisi prapulti geram daiktui, štai ir išdalijom vaikams... Ar jūs gal į jo kojas žiūrite? Sakau jums, čia lazaretas.

Trečio aukšto erdvė buvo daug siauresnė ir žemesnė: pro mažus langus buvo matyti nukaręs karnizas, o lubas Dejevas panorėjęs būtų galėjęs pasiekti ranka. Neabejotinai čia kadaise buvo pagalbinės patalpos. Į kiekvieną vedė žemos durelės.

Šapiro su Dejevu žvilgtelėjo į kelias palatas (tarpduryje reikėjo pasilenkti, kad neužsigautum viršugalvio), pagaliau vienoje rado Belają: ji nevaikščiojo, tik stovėjo prie durų nejudėdama, įdėmiai apžvelgdama vaikus. Čia ir nebūtų pasisekę vaikščioti – per ankšta patalpa, per tankiu sluoksniu grindys nugultos vaikų kūnų.

Tie kūnai buvo baisiai keisti. Kai kurios jų dalys – rankos, pečiai, šonkauliai, raktikauliai, kaklai – neregėtai liesos, su aštriai išsišovusiais kauliukais. O kai kurios – pėdos, blaudos, šlaunys ir pilvai – nežmoniškai storos, panašios į pūkinės pagalvėles. Tas pats ir veidams: vienų – kaulingos kaukės, o kai kienu net ne veidas – tarsi pro šiaudelį oro pripūsta rupūžė, kurios raukšlėse vos įžiūrimi akių plyšeliai. Dejevas, aišku,

buvo matęs sutinėlių (ir kas gi Pavolgyje jų nematė!), tačiau kad tiek iš karto, ir vien vaikų... Kas gulėjo nuogas, kas apklotas aksomo liemene. Kai kuriems ant galvos kėpsojo auksu siuvinėtos trikampės kepurės su plunksnomis ir sugarbiniuoti perukai. Vaikai tįsojo ant gultų ir grindų, tingiai plepėjo, daugelis miegojo.

– Pagal instrukciją, aišku, sutinusių ir luošų negalima imti, – kaltai sumurmėjo Šapiro, ir Dejevas pagaliau suprato, kodėl ji tokia sutrikusi, – bet evakuotojai... Ko norėti, jie irgi žmonės. Visko pasitaiko, apsirinka: tai žinomą kūdikį atveža, tai kartą nėščią mergaitę nuo Mamadyšo – tik trylikos metų, o jau nėščia...

– O jūs šitų neleistinųjų išlaikymo išlaidas išskaičiuokite iš evakuotojų algos, – pasiūlė Belaja. – Kaipmat nustos apsirikinėti.

Šapiro tik kaltai susigūžė, nieko nepasakė.

– Nutilk, – su neapykanta metė Dejevas: nebegalėjo kentėti.

Pasakė tyliai ir abiem moterims į nugarą – vargu ar išgirdo. Norėjo pakartoti garsiau, dar pridurti porą padrąsinančių žodžių vedėjai, tada paimti Belajai už alkūnės (suspausti, kad jai kaip reikiant skaudėtų) ir daugiau neleisti išsižioti... tačiau tada kažkas palietė iš užpakalio jam koją – švelniai, tartum katė uodega brūkštelėjo.

Atsigręžė: mergytė, ketverių ar aštuonerių metų, – tokia liesa, jog amžiaus nesuprasi, – sėdi ant šiaudų krūvos kertėje ir tiesia rankas į atėjusius žmones. Plačiai išplėstos akys – vieni baltymai, kaip du nulupti virti kiaušiniai – įsmigo į Dejevą. Delnas atkištas, siūbuoja ore. Akla, suprato jis. Prašo išmaldos pagal garsą.

– Daugiau tau nereikia to daryti. – Dejevas atsitūpė šalia, paglostė mergytei petį ir švelniai palenkė jos ištiestą ranką prie žemės. – Tu čia vis tiek gausi valgyti.

– Nevarkite, – atsigręžė Šapiro. – Marchum* nesupranta – nei rusiškai, nei totoriškai. Jai atrodo, jog šitaip ji atidirba už duoną.

– Štai ir visi mūsų rūmai, – tarė Šapiro jau koridoriuje, mostu kviesdama juos prie laiptų. – Dabar matėte viską. Einam žemyn, draugai, aš jus pagirdysiu arbata.

Bet nulipti jie nespėjo – nuaidėjo pažįstamas širdį draskan-tis riksmas, kažkur visai šalia, – galėjai palaikyti jį žvėries stau-gimu, jeigu ne trumpi kūkčiojimai ir protarpiais murmesys.

– Senia Čiuvašas? – susivokė Dejevas.

Vedėja – kažko išbalusi, sustingusiu veidu – linktelėjo ir nusuko akis.

– Jį vejasi utėlės, – paaiškino. – Sapnuose. Nuo jų bėga, o pabėgti negali. Jis sunkiai nušalo kojas, ir vabzdžių įkandimai dabar labai skausmingi. Senia pabudęs gauda šitas utėles ant savęs, gauda ir gauda... O kai užmiega – jos jį gauda... Einam, draugai! – Vedėjos balse nuskambėjo neviltis. – Mano arbata puiki – morkų.

Belaja pažiūrėjo į liūdesio sklidinas Šapiro akis.

– Nereikia mums arbatos, – pasakė.

Ir nuėjo palei uždarytas duris įsiklausydama – ieškodama tų, už kurių šaukė Senia.

Rado – atidarė.

Tačiau durys buvo ne į kambarį – į orkestro balkoną.

Ir gulėjo čia ne vaikai – vaikų skeletai: taip pasivaideno Dejevui, kai įžengė. Ant eilėmis sustatytų kėdžių buvo pakloti skudurų guoliai. Ant jų gulėjo kaulai – plonyčiai, aptraukti

* Marchum Šapiro laiko vardu, tačiau tai pravardė. Arabiškai šis žodis reiškia „palaimintas Alacho“ ir juo vadinami numirėliai.

pilkšva suglebusia oda. Tokia pat oda aptempė ir kaukoles, ir veidus, regis, vien tik iš didžiulės burnos ir akiduobių. Kaulai retkarčiais krustelėdavo: protarpiais nesąmoningai atmerk-davo akis ir vangiai siūbuodavo savo guoliuose arba gulėdavo nejudriai, primerktais vokais. Keli vaikai buvo įdėti į dideles negilias dėžes (iš kyšančių šonuose raižytų rankenėlių Dejevas atpažino komodos stalčius). Vienas vaikas gulėjo faneriniame kontraboso dėkle.

Tai buvo gulintieji – tie, kurie jau perėjo bado alpulius, ba-do karštinę ir bado tynį, kurie badavo ilgai – ne mėnesius, bet metus, tad organizmas nemirė nuo maisto trūkumo, o išseko ir sudžiūvo nuo chroniško jo skurdumo. Tai buvo tie, kuriuos vargu ar bebuvo įmanoma išgelbėti. Nuo lubų šypsodami į juos žvelgė gipsiniai amūrai.

Čia gulėjo ir Senia. Jis jau nerėkė – sprogino apspangusias nuo miego akis kažkur į tuštumą ir lekavo kaip šuo, plačiai išsižiojęs. Jo kaukolė buvo gumburiuota, apaugusi retais ru-dais pūkeliais, ausys nenormaliai didelės, bedantėje burnoje abipus liežuvio bolavo du iltiniai dantys.

– Jūsų evakuotojai ir gulinčiųjų atveža? – Belaja kalbėjo la-bai tyliai, virpindama akimirksniu nubalusias šnerves. – O jūs priimate? Visur tiesiog gailestingumo angelai!

Šapiro nusitraukė nuo nosies aprasojusius akinius ir, nieko netarusi, nuėjo pataisyti Seniai apklotu – gobelenu atraižos, kurioje dar galėjai įžiūrėti kurapkų ir medžioklinių šunų raštą.

Iš apačios, iš sveikais vaikais perpildytos pokylių salės, skli-do šūksniai ir kvatojimas.

– Kodėl tokioje keistoje vietoje? – Dejevas pažvelgė nuo bal-kono – pamatė, kaip berniūkščiai ant parketo ėmė žaisti avinų eilę – šokinėti per pasilenkusius kitus vaikus.

– Juk sakau, kad nėra patalpų.

Vedėja glostė Seniai nuskustą galvą; be akinių jos smulkus rausvas veidelis atrodė vaikiškas, bet raukšlėtas.

– O gulintiems jau nesvarbu, – piktai nusišaipė Belaja.

– Nereikia taip! – Dejevas pajuto, kaip skrandyje staiga sukilo šleikštulys – ar nuo balkono aukščio, ar nuo visko, ką pamatė.

– Suprantu, jog pažeidžiau visas instrukcijas. – Šapiro atsitiesė ir lėtai vėl užsidėjo akinius. – Ir esu pasirengusi atlikti bausmę. Bet supraskite ir mane – juk vis dėlto esate iš Vaikų komisijos, ne iš ČK – kur juos reikėjo dėti? Nejau vežti atgal į Jelabugą ar Laiševą! Inspekcijos rezultatų raporte prašau nurodyti: viską dariau savo atsakomybe ir...

– Mes ne inspektoriai, – pertraukė ją Belaja, žiūrėdama vedėjai tiesiai į akis. – Mes renkame vaikus išvežti į Turkestaną.

– Taip taip, buvo toks laiškas... – sumišusi sumurmėjo Šapiro, bet paskui aiktelėjo plonai, mergišškai ir prispaudė raukšlėtą rankelę prie krūtinės – suprato. – Tai kam visa tai sugalvojote? Visą šitą kvotą ir patalpų apžiūrą... Visą šitą egzekuciją... Kodėl iš karto nepasakėte?

Jos akys už storų lęšių pasidarė didžiulės: aišku, iš pasipiktinimo, tačiau Dejevui atrodė – nuo susitvenkusių ašarų.

– Man reikėjo pačiai pamatyti visus vaikus, laikomus paskirstymo punkte.

– Tai yra mano išvados jums nebūtų užtekę?

Vedėja prispaudė prie krūtinės ir antrą ranką, atkišo į priekį liesus petelius – kas sekundę lyg vis labiau gūždamasi ir susitraukdama.

– Nebūtų, – jau ramiai ir dalykiškai pasakė Belaja, pamiršusi kaltinamą toną. – Ar sudarėte išvežti skirtų vaikų sąrašą?

– Taip, su nedideliu perviršiu. Ir kaip tik norėjau prašyti Narkomprošą...

– Kvotos nedidinsime, iškart išbraukite savo perviršį. – Belaja apžvelgė balkoną. – Prašau išbraukti visus, gulinčius

trečiame aukšte, taip pat kūdikius iki dvejų metų ir nėščias mergaites. Palikti tik sveikus. Ir geriau – vyresnius.

– O jeigu aš nesutiksiu? Ir nuvešiu prie traukinio ne keturis šimtus vaikų, kaip nurodyta kvotoje, o keturis šimtus dešimt? Nejaugi paliksite juos perone?

Komisarė neatsakė, tačiau atsakymas buvo sunkiame jos žvilgsnyje.

– Labai prašau! Sąrašė tikrai yra tik tie, kurie gali pasiekti kelionės tikslą, – kaip man atrodo...

Belaja tylėjo.

– Kaipgi aš galiu – savo ranka išbraukti? – Šapiro taip ir stovėjo įspaudusi į pakaklę kumšteliu, tartum norėdama pasismaugti. – Neįmanomas pasirinkimas...

– Nereikia nieko išbraukti, – pasakė Dejevas. – Mes paimsime visus. Ir berniuką su aksomo liemene, ir akląją Marchum, ir Senią Čiuvašą. Ir nėščią mergaitę paimsime. Šituos taip pat. – Jis linktelėjo gulinčiųjų pusėn.

– Ne! – Belaja atsisuko staigiai, lyg norėdama smogti.

– Taip! – nukirto Dejevas. – Traukinio viršininkas – aš. Ruoškite popierius, – pridūrė jau vedėjai. – Aš pasirašysiu.

Toji tik mirksėjo, suglumusiu žvilgsniu žiūrėdama čia į vieną, čia į kitą.

– Jie neturi apavo – nė vienas, – sušnibždėjo staiga nupuo-
lusiu balsu, ir rankos bejėgiškai nukaro. – Kad nors pasiektų vagoną, paskui jau nuvažiuos...

– Ir apavo rasime, – prižadėjo Dejevas. – Rasime!

– Geras norite pasirodyti? – jau ant priebučio laiptų pasakė jam Belaja; net ne pasakė – sušnypštė. – Jautrus? Visapusiškai teigiamas?

– Noriu, – atsakė Dejevas. – O tu nenori?

– Ne! – Ji stovėjo šalia durų tarsi prilipusi prie granito kvadratiniais padais, sakytum dar tikėdamasi sugrįžti ir išspręsti klausimą kitaip. – Aš noriu nuvežti į Turkestaną kuo daugiau vaikų – gyvų nuvežti! O gulinčiųjų – nenuvešiu, tik veltui užims vietą vagone.

– Vadinasi, geriau tegul čia miršta?

Dejevas jau nubėgo žemyn, bet komisarė nesijudino iš vietos – ir jis ėmė trepsėti ant laiptų nesuprasdamas, likti su ja ar vis dėlto eiti šalin. Pabėgti kaip kiškiui nuo lapės – nesinorėjo.

– Išgyvenimo logika, Dejevai! Žiauri, bet logika: padėti tiems, kuriuos dar galima išgelbėti.

– Juos visus – galima! – Dejevas prišoko prie jos, bet niekaip negalėjo pažiūrėti tiesiai į ją, vis išėjo iš apačios į viršų. – Išgelbėti – ar bent pabandyti.

– Kitų gyvybių kaina, sveikų vaikų?

Jis pirmą kartą matė tokias žmogaus akis: šaltas ir kartu įniršusias. Vilkų teko matyti, kai medžioklėje puldavo žmones. Žmogaus – niekada.

– Ir kaip tave partija vaikų komisare paskyrė?! – Beviltiškai numojęs ranka, Dejevas nudundėjo laiptais, atsisukęs dar sušuko: – Tu nesi nei principinga, nei beširdė, ne! Ir net ne akmuo! Tu, Belaja, priešas!

Komisarė tebestovėjo prie durų – kaip įaugusi.

– Iki Samarkando, Dejevai, aš – jūsų vienintelė ir ištikima draugė, – pasakė negarsiai, bet jis išgirdo.

Na, ir kurgi paimti to apavo? Penkis šimtus porų – tas pats kaip penkis milijonus. Niekur nebuvo tokio turto – nei prekių sandėliuose, nei sendaikčių prekiautojų atsargose, nei turguje.